

TÜRKİYE'DE İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ RAPORU

**-Madencilik Sektörüne İlişkin Temel
Veriler-**

DİSK/ SOSYAL-İŞ SENDİKASI

25.02.2010

Giriş:

Balıkesir'in Dursunbey İlçesi'ne bağlı Odaköy yakınlarındaki Şentaş şirketine ait kömür madeninde meydana gelen ve 13 işçinin yaşamına mal olan grizu patlamasının ardından gözler yeniden madencilik sektöründeki iş kazalarına çevrildi. Madenin sahibi Erhan Ortaköylü, kazanın ardından yaptığı açıklamada "Allah kimsenin başına vermesinin ama biz madenciler bununla yaşamak zorundayız" diyerek madenlerde iş kazaları ve ölümlerin kaçınılmaz olduğunu ima etti. Hükümet yetkililerinden gelen ilk açıklamalar ise sorunun kaynağına inmeyen, hükümetin sorumluluğunu ört bas etmeye ve günü kurtarmaya yönelik bir nitelik arz etti.

Sendikamız 4-10 Mayıs 2010 tarihleri arasında 24. düzenlenecek olan "İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası"nda açıklanmak üzere kapsamlı bir "Türkiye'de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği" raporu hazırlamaktadır. Bu raporun hazırlık aşamasında madencilik sektörüne ilişkin elde edilen ilk bulgular, son yaşanan grizu patlaması ile konunun gündeme gelmesi nedeniyle derinleştirilerek aşağıda kamuoyunun ilgisine sunulmuştur. Bu çalışma ile amacımız, Türkiye'de madencilik alanında yaşanan iş kazalarının kaçınılmaz ya da istisnai olmadığını, somut rakamlarla gözler önüne sermektir. Zira Türkiye'deki mevcut durum dikkate alınmadığı, yaşanan acı deneyimlerden ders çıkarılmadığı takdirde bu facia son olmayacaktır...

Bu çalışma dört kısa bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkiye'de madencilik sektöründeki istihdama ilişkin temel veriler sunulmaktadır. İkinci bölümde ise Türkiye'de madencilik sektöründe yaşanan iş kazaları ile meslek hastalıkları ve bunların sonuçlarının dökümü çıkarılmaktadır. Üçüncü bölümde, madenlerde yaşanan ölümlü iş kazaları Avrupa ve Dünya ölçeğinde incelenmekte ve Türkiye'nin konumuna dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Son bölümde ise araştırmanın kısa bir değerlendirilmesi yapılmaktadır.

a) Kömür Madenciliğinde İstihdam

Türkiye’de son 15 yıllık süre zarfında kömür madenciliği sektöründeki istihdamda kamunun payı gerilerken özel sektörün payı artmıştır. 1995 yılında özel sektör madenlerinde çalışan işçi sayısı 10 bin 367 iken bu rakam 2008 yılına gelindiğinde 38 bin 492’ye çıkmıştır. Aynı süreçte özel sektör işçilerinin sektördeki payı yüzde 40,5’ten yüzde 69,6’ya çıkmıştır. Bu rakamlar yalnızca sigortalı işçileri kapsamaktadır ve özel sektör madenlerinde kayıt dışı işçi çalıştırmanın yaygın bir uygulama olduğu bilinmektedir. Kömür madenciliğinde istihdamın özel sektöre kayması, daha çok işçinin denetimden uzak, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinden yoksun biçimde, düşük ücretlerle, ağır çalışma koşulları altında çalışmasına yol açmıştır. Özel sektör tarafından işletilen kömür madenlerinde istihdam edilen işçi sayısı son 15 yılda yaklaşık 4 katına çıkmıştır ancak işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri aynı hızda artmamış, daha çok iş kazasına kapı aralanmıştır.

Tablo 1: Kömür Madenciliğinde İstihdam

Yıl	Kamu (işçi sayısı)	Özel (İşçi Sayısı)	Toplam	Kamu (%)	Özel (%)
1995	15.261	10.367	25.628	59,5	40,5
2004	18.248	20.244	38.492	47,4	52,6
2008	15.051	38.492	49.487	30,4	69,6

Kaynak: SSK 1995 ve 2004 İstatistik Yıllığı, SGK 2008 İstatistik Yıllığı

b) Türkiye’de Kömür Madenciliğinde İş Kazası ve Meslek Hastalıkları

Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu’nun istatistiklerine göre 2004-2008 dönemini kapsayan 5 yıllık süre zarfında kömür madenciliği sektöründe toplam 30.224 iş kazası yaşanmış, bu sektörde çalışan işçiler arasında 2.200 meslek hastalığı tespit edilmiştir. Bu süre zarfında iş kazaları neticesinde 218 işçi yaşamını yitirmiş, 330 işçi ise sürekli iş göremeyecek biçimde sakatlanmıştır. Meslek hastalıkları neticesinde ise 5 işçi yaşamını kaybetmiş, 1.288 işçi ise sürekli iş göremez hale gelmiştir. Kömür madenciliği alanındaki iş kazası oranı, ülke genelindeki iş kazası oranından 10 ile 15 kat fazla gerçekleşmiştir. İş kazası ve meslek hastalıklarına ilişkin veriler, Sosyal Güvenlik Kurumu’na yapılan bildirimlerle sınırlıdır ve gerçek iş kazası, meslek hastalığı, sakatlık ve ölüm sayısı çok daha yüksektir.

Tablo 2: Türkiye’de Kömür Madenlerinde İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları

Yıl	İş Kazası Sayısı	Meslek Has. Sayısı	Sürekli İş Göremezlik Sayısı			Ölen İşçi Sayısı			Standardize İş Kazası Oranı (%)
			İş Kazası	Meslek Hastalığı	Toplam	İş Kazası	Meslek Has.	Toplam	
2004	5.481	132	66	233	299	38	0	38	1050
2005	6011	358	50	232	282	77	5	82	1.392
2006	6722	416	104	285	389	35	0	35	1.526
2007	6293	966	76	351	427	38	0	38	1.530,50
2008	5717	328	34	187	221	30	0	30	1.369,50
Toplam	30.224	2.200	330	1.288*	1.319	218	5	223	

Kaynak: SSK 2004, 2005 ve 2006 İstatistik Yıllıkları, SGK 2007 ve 2008 İstatistik Yıllıkları

c) Dünya Ölçeğinde Madencilik ve Taş Ocağı Sektöründe Ölümlü İş Kazaları

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün verilerine göre, Avrupa kıtasında yer alan ülkelerde 2004-2006 yılları arasında iş kazasında yaşamını yitiren maden işçisi oranı yüz binde 20,15’dir. Bu oran ILO’ya 2004-2006 yılları arasında istatistik bildiren 25 ülkenin ortalamasıdır. Aynı dönemde Türkiye’de iş kazasında yaşamını yitiren maden işçisi oranı yüz binde 92,47’dir, yani Türkiye Avrupa ölçeğinde birinci sıradadır. Türkiye’den sonra en yüksek orana sahip olan Portekiz’de bu oran yüz binde 43,67’dir. Özetle ifade etmek gerekirse Türkiye’de maden işçisi ölümleri oranı Avrupa ortalamasının yaklaşık 4,5 katıdır.

Yine Uluslararası Çalışma Örgütü’nün istatistiklerine bakıldığında Türkiye’nin iş kazalarında yaşamını yitiren maden işçisi oranında dünya birincisi olduğu görülmektedir. Türkiye, 2000’li yıllar boyunca iş kazasında yaşamını yitiren maden işçisi oranının yüz binde 70’in altına hiç düşmediği tek ülkedir. Yine Türkiye 1999 yılındaki yüz binde 338,3 maden işçisi ölümü oranı ile bir yıl içinde yaşamını yitiren maden işçisi oranının en yüksek değere ulaştığı ülke durumundadır.

Dünyada madencilik sektöründe en önde gelen ülkeler ile Türkiye kıyaslandığında da benzer bir tablo görülmektedir. Bu ülkeler arasında yer alan Kanada’da 2004-2006 ortalaması yüz binde 35, ABD’de yüz binde 27,33, Avustralya’da yüz binde 13,07’dir. Oysa Türkiye’de aynı dönemde bu oran yüz binde 92,47’dir.

Tablo 3: Avrupa'da Madencilik Sektöründe Ölümlü İş Kazaları (yüz binde)

Ülke	2004	2005	2006	Ortalama (3 yıllık)
Avusturya	23,00	15,40	7,90	15,43
Bulgaristan	23,90	30,00	25,80	26,57
Hırvatistan	19,10	38,10	19,20	25,47
Çek Cumhuriyeti	41,70	13,60	7,80	21,03
Estonya	0,00	17,00	38,50	18,50
Finlandiya	0,00	43,50	0,00	14,50
Fransa		11,20	19,20	15,20
Macaristan	0,00	6,71	0,00	2,24
İrlanda	1,00	4,20	2,10	2,43
İtalya	19,00	10,00	22,00	17,00
Litvanya	0,00	0,00	35,50	11,83
Letonya	65,10	31,40	0,00	32,17
Malta	0,00	0,00	0,00	0,00
Moldova	43,40	36,90	0,00	26,77
Norveç	9,10	3,00	0,00	4,03
Polonya	33,60	19,00	15,80	22,80
Portekiz	82,50	31,40	17,10	43,67
Romanya	18,00	16,00	19,00	17,67
Slovakya	34,00	0,00	65,00	33,00
Slovenya	0,00	0,00	26,00	8,67
İspanya	40,20	32,00	38,40	36,87
İsveç	0,00	0,00	13,30	4,43
İsviçre	2,20	1,50	1,70	1,80
Türkiye	78,70	124,50	74,20	92,47
İngiltere	3,50	8,80	15,40	9,23
Ortalama:				20,15

Kaynak: ILO, [<http://laborsta.ilo.org/>].

d) Değerlendirme

Bu araştırmada sunulan veriler göstermektedir ki, Türkiye’de madenlerde yaşanan iş kazaları ne istisnai ne de tesadüfidir. Türkiye’de özel sektörün madencilik ve bu sektördeki istihdamda payının artması ile birlikte, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin alınmadığı, kuralsız çalışma koşullarının egemen olduğu ve sendikalaşmanın engellendiği bir çalışma ortamı ortaya çıkmıştır. İşverenler, gerekli işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini almadığı gibi, bu önlemlerin alınıp alınmadığını ve uygulanıp uygulanmadığını denetlemekle ve gerektiğinde yaptırım uygulamakla sorumlu olanlar da görevlerini gereği gibi yerine getirmemektedir.

En önemlisi de siyasi iktidarlar, işverenleri işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri almaya zorlayacak bir siyasi iradeyi hiçbir zaman göstermemiş, iş kazalarına göz yummuştur. Madencilik sektörü iş kazası riskinin fazla olduğu bir sektör olmakla birlikte, iş kazaları kaçırılmaz ya da önlenemez değildir. Gerekli nlemler alındığı takdirde önlenemeyecek iş kazası yoktur. Türkiye’nin dünyada maden işçisi ölümlerinin oransal olarak en çok yaşandığı ülke olması, 1999 yılındaki işçi ölüm oranı ile dünya rekorunu elinde tutması ve 1999-2006 yılları boyunca işçi ölümlerinde yüz binde 70’in altına düşmeyen tek ülke olmasının temel nedeni, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin hem işverenler hem de hkmetler tarafından hiç sayılması, kar hırsının her şeyin önüne konulmasıdır.

Sonuç itibariyle, mevcut durum dikkatli biçimde incelenmeli ve ülke sathında madencilik başta olmak üzere tüm sektörlerde gerekli işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri derhal alınmalı, bu önlemleri almayan işletmeler geçici ya da süresiz olarak kapatılmalı, nlem almayan işverenler ağır biçimde cezalandırılmalıdır. Aksi takdirde yeni facialar ve ölümler yoldadır...